

Demokratija kroz historiju

Marko Petričević

Riječ demokratija grčkoga je porijekla: *demos* = narod, *kratio* = vlada. Dakle vlada naroda ili narodna vlada.

Ovdje ćemo ukratko iznijeti hod demokratije, od njenog postanka do najnovijeg doba. Naime karakterizirat ćemo one zapažene momente kroz političku istoriju svijeta u kojima je demokratija blistala u punom sjaju, kao i one u kojima je hramala kao i kada se njeno ime nije smjelo pomenuti.

U staroj Grčkoj politički sistem demokratske vladavine cvjetao je u doba Perikla i dr., Istoričar Herodot piše: »Atinjani sve dok su radili za svoje gospodare bili su uvijek tučeni od svojih neprijatelja. Ali čim su se oslobodili ropstva, uveli demokratski sistem vladavine i radili samo za sebe, pobjeđivali su svoje neprijatelje a pogotovo one od kojih su prije bili tučeni«. To je ono zlatno doba Periklovo »koji je nosio munju na maču i na jeziku«. Tada se rodila prava demokratija, koja je kasnije do propasti Grčke padala i dizala se više ranjena nego zdrava dok nije konačno propala.

U novije doba stare Grčke, demokratija je u krizi. Nju više ne poštuju aristokrati i bogataši. Njima se pri-

družuje filozof Aristotel, tako da svojim naučnim autoritetom odbacujući demokratiju kao sistem vladavine nameće se volji aristokrata. On u svom djelu »Politika«, odbacujući demokratiju upoređuje je sa oligarhijom i tiranijom kao loše vrste vladavina. Aristotel ujedno preporučuje monarhiju, aristokratiju ili timokratiju (vlast po časti i bogatstvu). Uostalom, Aristotel je bio učitelj i vaspitač Aleksandra Velikog — osvajača.

Aristotel kao osnivač nekih nauka, odnosno dao im je sistematski pravac (logici, dijalektici, botanici, psihologiji, kosmologiji, antropomorfoziji), ostavio je najveći uticaj na nauku i filozofiju sve do prve polovine XIX vijeka. Aristotelov pravac u politici u starom Rimu, oživio je Katilina (timokratiju) a na početku Novog vijeka Nikolo Makijaveli vulgarizira aristotelizam. Aristotel ide tako daleko da u klasiranju demokratije kao političkog sistema vladavine upoređuje je sa ohlokratijom (neorganizovana vladavina svjetine). Sa ove postavke pošli su teokratski pisci i teoretičari kao i mnogi apologeti neoaristotelizma iz čega se rađa mračna filozofija skolastike, koja je istoriji dala mračni srednji vijek. Ovom naukom sva vlast pripada papi. On donosi traktate o lomačama i inkvizicijama postavljajući strahovlade u ime boga i po milosti božjoj.

U starom Rimu demokratija se javlja za doba Pompeja i Cezara. No onda su demokratiju koristili ekonomski jači kupujući glasove od ekonomski slabijih kao robu u dućanu. Najveću borbu za likvidaciju demokratije vodio je Katilina. Ciceronova borba protiv Katiline u rimskom senatu je najveći domet parlamentarizma u staroj rimskoj državi. Konačno starorimsku demokratiju dokrajčila je aristotelova apsolutna monarhija.

Vizantijski istoričar Prokopije polovinom VI vijeka piše: »Sloveni u to doba provaljuju na balkanski poluostok. Njihove plemenske organizacije od davnina žive demokratski. Plemenske starješine bira narod javno na svojim skupštinama. Isto tako se vrši izbor seoskih glavara, sudija i drugih rukovodilaca. Njihove starješine nemogu donositi važnije odluke, objavu rata i sl. bez odobrenja plemenskih skupština«.

Proizlazi da su Sloveni atavistički skloni demokratskom sistemu vladavine.

»Demokratija je vlast cijelog naroda a odgovornost snosi cio narod«, doviknuo je jedan govornik u britanskom parlamentu polovinom prošlog vijeka. Ova parola izazvala je jednog bogatog lorda koji mu je odgovorio: »Kad bi moj konj znao ono što ja znam onda se on nebi dao jahati«.

Feudalistički sistem vladavine koga je blagoslovlila srednjevjekovna crkvena vlast inkvizitorski je progonio svaku političku pojavu, bez obzira na stalež. Javljale su se i seljačke bune u početku novog vijeka (Njemačka, Austrija, Mađarska, Hrvatska, Švicarska i dr., ali su blagoslovom crkve ugušivane teškom masakracijom.

U drugoj polovini XVI vijeka javlja se demokratski bljesak u Holandiji. Godine 1567. holandani dižu ustanak protiv španskog ugnjetavanja. Njihova revolucija trajala je šest godina dok se nijesu oslobodili ropstva. U Engleskoj od 1642. do 1688. protiv strane dominacije i domaćeg feudalizma vodila se teška borba do pobjede. Zatim izbija

1786. godine američka revolucija za nezavisnost. I konačno Francuska revolucija onog »velikog brimera« (14 jula) 1789.

Sve ove revolucije donijele su u početku prividnu kratkotrajnu demokratiju. Zatim, monarh postaje neograničeni gospodar svojih podanika, svakako razlika je samo u tome što više pape nijesu kao prije uticajni nad monarhom.

U doba tih revolucija njihove vođe u Engleskoj obećavali su narodu potpunu autarhiju (samozadovoljstvo). »Imat ćemo svega izobilja. Nećemo imati veze sa ostalim svijetom. Naše ostrvo je posebni i zasebni svijet. Vlast je zajednička svih nad svima« itd. Dakle utopizam. Praktično, obećanje je zamijenila buržoaska demokratija.

Pobjedom buržoaskih demokratija u XIX vijeku, odnosno pobjedom kapitalizma nad feudalizmom, javljaju se razni politički pravci. Javljaju se u ime demokratije: svi za demokratiju. Ustvari to su falsifikati ove političke doktrine. Parola »za demokratiju« je zavaravanje masa. Parole potpaljivača francuske revolucije, enciklopedista, Rusoa i dr., nestaju pod knutom policije i teških zatvorskih veriga.

U velikoj revolucionarnoj 1848. godini, pojavom Marks-Engelsovog Komunističkog manifesta i kasnije 1871. pojavom Pariške komune otvara se spasonosni vidik eksploataisanih masa. Marks i Engels određuju ne samo teoretski nego i praktično pravac svjetskog proletarijata. Ta da se ujedno stvara novi istinski pravac demokratije. Uporedo se sistemizira naučni socijalizam iz koga se upravlja sa krutim sindikalnim revolucijama. Sindikati malo po malo ukroćuju nalete kapitalizma dajući mu znak da je i njegovo doba prolazno. Naučna dinamika čovjekovog novog doba ubrzava korake istoriji jer nosi mlado čovječanstvo. Ruši se dakle stara država koja je bila najmoćnije sredstvo za eksploataciju masa.

Pojavom velikog Lenjina demokratija ulazi u svoju najveću fazu i navještava novo doba svim narodima.